

УДК 37.042

RESEARCH OF THE INFLUENCE OF PERSONALLY FOCUSED TECHNOLOGIES ON IMPROVING THE ACHIEVEMENTS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПІДВИЩЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Рорученко С./ Попиченко С.

*Ph.D, prof./докт.пед.н., професор,**Uman Pavlo Tychyna State Pedagogical University**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

Анотація. У статті розглянуто положення сучасних досліджень, присвячених особистісно орієнтованому навчанню. Апробація різних педагогічних технологій індивідуалізованого навчання визначила умови позитивного впливу для розвитку і саморозвитку особистості учня початкової школи, виявлення та активного використання його індивідуальних особливостей.

Ключові слова: особистісно орієнтоване навчання, учні початкової школи.

Вступ.

Одним з принципів реалізації Державної Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті є гуманізація освіти, що полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, у найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб.

На сучасному етапі розвитку системи освіти відбувається перехід до *особистісно–орієнтованого навчання*, мета якого – створення максимально сприятливих умов для розвитку і саморозвитку особистості учня, виявлення та активного використання його індивідуальних особливостей.

Особистісний підход визначили у 60–х роках минулого століття вчені К. Роджерс, А. Маслоу, В. Франкль, які вважали що:

- 1) повноцінне виховання можливе коли школа є лабораторією для відкриття унікального «Я» кожної дитини;
- 2) допомагатиме дитині в усвідомленні, розкритті власних можливостей;
- 3) сприятиме становленню самосвідомості;
- 4) здійснюватиме особистісно-значиме і суспільно-прийняте самовизначення;
- 5) формуватиме самореалізацію і самоутвердження.

Особистісний підхід передбачає послідовне ставлення вчителя до учнів як до особистості – самосвідомого і відповідального суб'єкта власного розвитку, як до суб'єкта виховної взаємодії. Це – базова орієнтація педагога, яка визначає його позицію у взаємодії з кожним учнем.

І.Якиманська вважає, що учень дивиться на світ, спираючись на суб'єктний досвід, пізнаючи світ, користується знаннями, сформованими культурою, що її оточує. Тому важливо спочатку виявити суб'єктний досвід учня і спираючись на нього, формувати наукові знання, погоджувати нові поняття з суб'єктним досвідом учня [5].

Традиційно у процесі навчання особистісний досвід ігнорувався, адже він не є досконалим і науковим. На цю, одну з основних відмінностей між традиційною та гуманізованою освітою, звертали увагу М.Холодна та Е. Гельфман. Вони зазначали, що за традиційної системи освіти досвід учня сприймається як такий, що не відповідає вимогам шкільного навчання, тоді як за гуманізованої освіти він розглядається як контекст учіння. Повинні заохочуватися ініціативність, фантазія, вираження почуттів, життєвих уявлень, нагромаджених поза школою [4].

Активність дитини виявляється у напрямках:

- адаптивності до вимог дорослих, які створюють для неї нормативні ситуації;
- креативності, що дозволяє їй постійно шукати і знаходити вихід із ситуації, долати її та будувати нову, але з опорою на знання і способи дій, що вже є в її індивідуальному досвіді.

При пізнанні дитиною світу відбувається – те ж саме:

- цілісне особистісне бачення світу, що формується дуже рано;
- спеціальне навчання, що дає дитині науково обґрунтовані знання, які є особистісно чужими для неї.

Тому особистісно зорієнтоване навчання спирається на положення про те, що тільки особистісно значущі поняття засвоюються учнем. Картина світу, створена у наукових поняттях, існує об'єктивно, незалежно від учня. Це означає, що не всі поняття, навіть логічно обґрунтовані, будуть ним сприйняті [4].

Вчені наполягають на визнанні учнями права на самовизначення та самореалізацію у процесі пізнання через оволодіння власними способами навчальної роботи. Для продуктивного виконання одного і того ж завдання

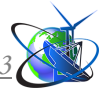
різні учні застосовують різні способи і прийоми. Тому педагогічна спроба змінити цей спосіб наптовхується на труднощі. Для вчителя важливо виявити ці способи, застосовуючи інноваційні технології, які дозволяють учню самому обирати особистісно значущі для нього способи навчання.

І.Якиманська, наголошує, що при такому підході до навчання учень розглядається як унікальна особистість, змінюється напрям відношення вчителя до учня, який вибірково ставиться до педагогічних дій, а не просто бере їх у готовому заданому вигляді. І. Каплунович вказує на необхідність йти за індивідуальністю дитини, і у зв'язку з цим будувати і реалізувати у педагогічному процесі адаптивні навчальні програми і у цілому сприймати дитину такою, якою вона є. Традиційне навчання використовує метод корекції, що пов'язаний з негативною мотивацією і не враховує індивідуальних особливостей учнів. І. Каплунович представляє адаптивне навчання, коли вчитель у природних умовах навчального процесу визначає головну підструктуру мислення кожного учня і організовує, регулює, контролює розвиток і реалізацію нахилів, йдучи за індивідуальністю дитини [4].

Особистісно зорієнтована модель навчання передбачає розвиток критичного мислення учнів, що потребує діалогічної ситуації, вільної, творчої діяльності. Школа повинна вчити мислити – така суть стратегії, що домінує у дослідженнях вчених різних країн. Тільки людина, яка вільно, активно і критично мислить, може об'єктивно оцінити події, зробити правильні висновки, досягти успіхів у різноманітних сферах діяльності. На жаль, проблемі розвитку критичного мислення учнів раніше не приділялось достатньої уваги. Освітні програми були традиційно спрямовані на те, щоб навчити учнів точно висловлювати свої думки і здійснювати дедукцію на підставі заданих посилянь. І. Якиманська вказує, що несприйняття учнем інформації підручника може оцінюватися як незасвоєння ним навчального матеріалу, але ж у цьому може виявлятися особистісна позиція, що спирається на суб'єктивний досвід [5].

Особистісне спілкування – особливий вид діяльності, яка у школярів є провідною. Оновлення цілей, завдань і змісту у напрямі особистісно - орієнтованого навчання у 12-річній школі вимагає:

- дослідження впливу різних технологій індивідуалізованого навчання на зміни у структурі навчального процесу сучасної школи;
- дослідження умов застосування технологій індивідуалізованого навчання;

- моделювання оптимальних варіантів їх використання для різних типів закладів освіти, систем навчання і типологічних груп учнів;
- з'ясування впливу особистісно зорієнтованих технологій на підвищення навчальних досягнень учнів початкової школи.

Перспективні освітні технології здатні забезпечити на засадах індивідуалізації згідно із синергетичною теорією розвиток, саморозвиток і самостійність учнів, вільну реалізацію їх природних задатків.

У педагогічній науці індивідуалізація навчання розглядається як принцип здійснення індивідуального підходу і як освітня технологія, що ґрунтується на принципі індивідуалізації. *Індивідуалізоване навчання* – вид навчання, який здійснюється на засадах індивідуалізації із застосуванням відповідних особистісно орієнтованих технологій, метою яких є розвиток учня згідно з його здібностями і у притаманному для нього темпі. Отже, індивідуалізоване навчання передбачає максимально можливу реалізацію позитивних природних задатків кожного учня.

Перед вчителями початкової школи постало питання створити умови, адекватні якійсь специфіці здібностей кожного учня. Тому загальною вимогою часу стає проблема ознайомлення вчителів із технологіями індивідуалізованого навчання і використання їх у своїй роботі. У зв'язку з цим набуває актуальності подальше вдосконалення і поглиблення знань майбутніх учителів, ознайомлення їх з:

- досягненнями сучасної психології;
- науковими засадами і принципами функціонування особистісно-орієнтованих виховних технологій;
- психолого-педагогічними принципами особистісно-орієнтованого навчання і розвитку;
- концепцією сталих індивідуальних рис особистості;
- фасалітаційними;
- емпатичними;
- конгруентними;
- мовними здібностями педагога [1].

На різних етапах індивідуалізації навчання поділ учнів за рівнями їх інтелектуального розвитку і пізнавальної самостійності має враховувати:

- навченість;

- научуваність;
- навчальні вміння;
- пізнавальні інтереси;
- швидкість засвоєння;
- усвідомленість;
- самостійність;
- узагальненість;
- усталеність;
- рівень компетентності.

Наступним кроком дослідження проблеми індивідуалізації є з'ясування основних типів індивідуалізованого навчання, його форм, а також видів роботи вчителя та учнів. Власне кажучи, всі відомі освітні технології враховують принцип індивідуалізації.

Індивідуалізованим навчанням є технологія О. Паркхерст, що виникла у м. Дальтон (США), і відома в педагогіці як Дальтон–план (1924 р.). Класно-урочна система замінювалась роботою за планом, вона включала одержання письмових завдань, самостійне вивчення матеріалу, виконання завдань і звіт про виконання. Індивідуалізація за такою технологією поширювалась в основному на темп роботи. Загальні заняття проводились лише з другорядних предметів, а основні – учні мали засвоювати самостійно [3].

Подальшого розвитку робота за планом набула у «Віннетка–плані» К. Вашбурна (1925 р.), за яким першу половину дня учні займалися самостійно обов'язковими предметами, а у другій – вибирали собі заняття у групах за інтересами. За такої технології було індивідуалізовано лише зміст навчання. Навчання за кожним з цих планів було для вчителя організаційно складним процесом і вимагало самостійності від учнів, тому не набуло широкої і тривалої практики. Дослідження психологів пізніше засвідчили, що лише 7% учнів здатні засвоювати матеріал повністю самостійно [3].

Класичною з них можна вважати школу Р. Штейнера (вальдорфська педагогіка), що ґрунтується на ідеях гуманізму, в основі її вчення про індивідуальність людини, основними складовими якої є тіло, душа, дух. У людському «Я» гармонійно поєднуються, на думку Р. Штейнера, основні галузі цивілізації – пізнання, релігія і моральність. Кожна дитина має досягнути світ шляхом самопізнання й саморозвитку у партнерстві з учителем. Знання міцно засвоюються, якщо вони діють на дитину емоційно, проходять через її почуття

й душу.

Індивідуалізованим навчанням є технологія повного засвоєння знань, основи якої закладено Дж. Керролом і Б. Блумом. Найбільш прийнятна вона для репродуктивного навчання і засвоєння обов'язкового мінімуму знань з предмета. Ця технологія домінує над іншими у початкових класах, де абсолютно кожен школяр, незалежно від здібностей, має навчитися читати, писати і рахувати.

Якщо у традиційному навчанні фіксованими параметрами є умови навчання (однакові час, спосіб і темп подання інформації), а нефіксованими – його результати, яким характерне значне різноманіття, то особливістю технології повного засвоєння є обов'язкове досягнення всіма учнями заданих результатів за змінних умов навчання. В цьому випадку розрізняють три категорії учнів:

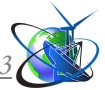
- талановиті, які можуть засвоювати навчальний предмет у високому темпі;
- звичайні, здібності яких до засвоєння знань відповідають витратам навчального часу;
- малоздібні, які не можуть досягти відповідного рівня знань, навіть витрачаючи чимало часу [3].

Проте за умови правильної організації навчання, усуненні жорсткого обмеження у часі звичайні учні можуть повністю засвоїти зміст навчання. Кореляція між здібностями учнів і результатами навчання значно знижується, тобто високих результатів досягають учні навіть нижче середніх здібностей. Отже, відмінною рисою технології повного засвоєння є фіксація заздалегідь визначених високих навчальних результатів, що їх мають досягти всі чи майже всі учні. А вихідним моментом є положення:

- 1) всі учні здатні повністю засвоїти необхідний навчальний матеріал;
- 2) завдання вчителя – правильно організувати навчальний процес, щоб надати учням таку можливість [3].

Реалізація технології повного засвоєння навчального матеріалу передбачає:

- ✓ орієнтацію учнів на роботу за цією системою;
- ✓ точне визначення еталону повного засвоєння інформації;
- ✓ уточнення цілей навчання;
- ✓ складання переліку очікуваних навчальних результатів і відповідних тестів зі всього матеріалу;

- ✓ досягнення високих навчальних результатів;
- ✓ зберігається позитивна мотивація до навчання[3].

Майбутній вчитель має розподілити навчальний матеріал на окремі модулі чи навчальні одиниці, згідно з його змістовою цілісністю і тривалістю вивчення. З кожного модуля визначаються критерії засвоєння. Складаються проміжні тести діагностичного характеру, за результатами яких робляться лише оціночні судження (засвоїв – не засвоїв) без виставлення оцінок. Основне призначення поточних діагностичних тестів – виявлення сутності й обсягу подальшої корекційної роботи.

Наступний крок майбутнього вчителя полягає у розробці корекційних навчальних матеріалів, розрахованих на інші методи вивчення, альтернативні способи роботи учня. Після виконання учнями тесту з тими з них, хто не повністю засвоїв матеріал, проводиться допоміжна, корекційна робота. З метою усунення окремих прогалин і утруднень у знаннях застосовується індивідуальна робота вчителя з учнем, або робота з учнями у мікрогрупах, організовується взаємонавчання, використовується допомога учнів, які успішно засвоїли тему чи розділ. Цей тьютерський метод буде ефективнішим, якщо вчитель при цьому використовує ігрову діяльність. У такому випадку цікаво буде і тим учням, що навчаються, і тим, які навчають однокласників. Допоміжна робота завершується діагностичним тестом, після якого можлива ще додаткова корекційна діяльність до повного засвоєння. У випадку незасвоєння більшістю учнів певної частини навчального матеріалу з ними проводиться повторно його вивчення, проте спосіб викладу змінюється. Перехід класу до нової теми здійснюється лише за умови повного засвоєння попереднього матеріалу на належному рівні учнями. Єдиним критерієм оцінки знань і умінь учнів є еталон повного засвоєння на рівні не лише їх виявлення, але й застосування. Водночас це і критерій роботи вчителя.

Технології повного засвоєння знань у початковій школі вимагає:

- скоротити обсяг виучуваного, зберігши часові межі навчання;
- розширити межі навчального матеріалу, щоб забезпечити його повноцінне засвоєння.

Остання позиція більш прийнятна у початковій школі, де учні отримують початкові навички і мінімум знань, без яких не можна обійтися у майбутньому. А у старших класах вимога повного засвоєння приймається не до всього матеріалу, а лише до певного мінімуму знань і вмінь. Діагностичний контроль

обмежується двома спробами, після чого учні, які не досягли основних цілей, допускаються до вивчення наступної теми. Вчителем розробляється дидактичний матеріал, в якому передбачена покрокова пізнавальна навчальна діяльність учня.

Подальшим розвитком індивідуалізованого навчання стала технологія роботи над навчальним проектом, що запропонована Д.Дьюї і розвинена В.Кілпатриком, С.Шацьким як метод проектів. Ця технологія враховує інтерес учня і вимагає використання академічних і практичних знань та вмінь, також прагнули запровадити його. Метод проектів було включено у навчально-виховний процес школи, проте у 1931 році його визнали шкідливим. Нині почалося відродження технології метод проектів.

Навчальне проектування вимагає від кожного учня:

- усвідомлення мети діяльності;
- розуміння сутності розв'язуваної проблеми;
- визнання значущості і практичної цінності;
- володіння методами дослідження;
- інтегрування міжпредметних знань та вмінь;
- активності і самостійності виконання.

У процесі роботи за проектною технологією звична для вчителів і учнів предметна форма організації знань поступається проблемній, адже саме вирішення певної проблеми, наприклад, екологічного характеру розвиває інтерес учня до даного питання, вимагає залучення надбаних міжпредметних знань, збагачує індивідуальний досвід проектної діяльності учнів. Завдання вчителя при використанні цієї технології полягає у заохоченні учнів до такої діяльності на основі вільного вибору, створенні умов для розвитку теоретичних, дослідницьких, пошукових, креативних здібностей і широкого поля для розкриття обдарованості учнів. За технологією навчального проекту може працювати як один учень, так і група учнів, але в останньому випадку кожен має свою ділянку роботи, своє завдання і виконує його індивідуально. Ця технологія сприяє розвитку самостійності у роботі і прийнятті рішень, самоорганізації і самореалізації особистості, вчить не лише самостійно мислити, а й продуктивно діяти.

Зразком технології індивідуалізованого навчання є сугестивна технологія яка відіграє важливу роль в акселерованому навчанні. За цією технологією навчання здійснюється на основі емоційного навіювання у стані неспання, що

спричиняє надзапам'ятовування. Застосовується ця технологія у процесі вивчення іноземних слів або спеціальної термінології великого обсягу. Використання сугестивної технології вимагає спеціальної підготовки майбутнього вчителя, наявності відповідних психічних якостей. Вчитель повинен мати високий авторитет, ерудицію, силу переконання, конгруентність, інфантилізацію. В свою чергу учень за рахунок резервів психіки шляхом тренування своїх вольових зусиль готує себе до гіпермнезичної діяльності (надзапам'ятовування). Йому належить активна роль в управлінні своїм психічним станом, у саморегулюванні. Застосування цієї технології має значні перспективи (95% засвоєння програми), проте вона обмежена нестачею фахівців.

Висновки.

Апробація різних педагогічних технологій індивідуалізованого навчання, засвідчила, що позитивний ефект при цьому досягається за наступних умов:

- ✓ особистісно-орієнтоване навчання має сприяти саморозвитку особистості;
- ✓ допомагає пізнати себе, самовизначитись і самореалізуватись;
- ✓ надає можливість правильно визначити і продуктивно будувати життя.

Розглянуті положення дають змогу організувати таке навчання, центром якого була б особистість дитини, її самобутність і самоцінність. Саме визнання учня головною дійовою фігурою всього освітнього процесу і є особистісно-орієнтованим навчанням.

Література:

1. Бех. І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково–метод. посібник. К.ІЗМН, 1998.–204с.
2. Купцова В. Про особистісно–зорієнтоване навчання // Дивослово. – 2000. №7.–44–45
3. Липова Л., Ренський С., Кушнір М. Технології індивідуалізованого навчання. – Рідна школа. – 2001. – №8.–16–18.
4. Чернега Н. Особистісно–зорієнтоване навчання: сучасні підходи. – Рідна школа. – 2001.–№9.–13–14.
5. Якиманская Й.С. Разработка технологии личностно–ориентированного обучения // Вопросы психологии. – 1998. – №2.–25–27.

Literature:

1. Beh. ID Personality-oriented education: Scientific method. manual. K. IZMN, 1998.– 204p.
2. Kuptsova V. On personality-oriented learning // Divoslovo. - 2000. № 7 . – 44–45
3. Lypova L., Rensky S., Kushnir M. Technologies of individualized learning. - Native school. - 2001. - №8. – 16–18.
4. Chernega N. Personality-oriented learning: modern approaches. - Native school. – 2001. – № 9. – 13–14.
5. Yakimanskaya JS Development of technology of personality-oriented learning // Questions of psychology. - 1998. - № 2. – 25–27.

Abstract.: *The article considers the provisions of modern research on personality-oriented learning. Approbation of various pedagogical technologies of individualized learning determined the conditions of positive influence for the development and self-development of the personality of a primary school student, identification and active use of his individual characteristics.*

Key words: *personality-oriented learning, primary school students.*